

לעשות שיר

**ישראל אלירז;
חמישה פרקים,
שירים; הוצ'
"דביר"; 1981;
73 עמ'.**

ה

סכנות האורכות למשורר ממוסכמות אופ' נתיבות עשויות להיעלם נוכח מטען חווייתי רבי-עוצמה או מסר אידיאלי המפלט דרכו אל הקורא ללא הישענות על אבני נגף מיותרות של פיגורות ספרותיות. אבל כששני מאגרים אלה מודולדלים וחיבורים, עלול הוא למצוא את עצמו עד מהרה שבוי בקיסמה של העשייה הספרותית המעוותת עיני פקחים ומסלפת דברי משוררים. דומה, כי כיום, יותר מאי-פעם, יש לתת את הדעת על משבר האמינות הפוקד את השירה. הגענו למצב שהקריטריונים לשירת-אמת הולכים ומיטשטשים בגלל ריבוי כתיבה בלתי מבוקרת. חוסר האחריות מצד משורר הוא ענין חמור, כי הוא מעיד על ניתוק הקשר עם קולו הפנימי. דווקא בכאן לעצב עולם מופנם רווי שתיקות משמעותיות, עליו להיות דרוך שבעתים.

יצויין תחילה, ששירי חמשת הפרקים בספרו של אלירז מצודדים בפגישה הראשונה ומעוררים רושם של שירים מופנמים ורגישים. כמעט נפלנו בשבי הצירופים הלשוניים היפים כמו למקרא השיר הבא: "לידל כאן תחביר יבכה/ נוגע ללב כמו קפל אור/ בין עלה לעלה// מה מזכיר לי בו את המלה בטן/ ואת התנועה לגעת// על גבו, בתוך אגם מיטתו, / בהרות כחולות, ניגעי אקלים, / מלח לבן, מפת איים מסובכים// ילד אינו חדל להיות מקום/ להניח בו יופי אפריל" (עמ' 9). שיר נאה, סוגסטיבי והמשורר שוקד להעניק גם לסיומו גימור אסתטי. האמביוולנטיות ביחסי אב-ילד עם קשת המשמעות שניתן להפיק ממנה מהווה את הציר המרכזי בשירים אלה. היחסים בין השניים מתפתחים ומשתנים עד כדי הפנמת הילד והפיכתו לחלק אינטגרלי מ"האני" המשורר: "מישהו, לפעמים אני, לפעמים/ אינני יודע מי, מדי פעם, נוגע/ בלבו ליד לבי... " (עמ' 42). מפלטו של הילד התמים מן הרע שבעולמו הוא באי שנודר סביבו על ידי עצם היותו. דומה, שקיומו האוורירי יפוג עם היציאה מאי-החלומות. באחד השירים צומחת ועולה דמותו מארבעת היסודות הכונים את העולם עפ"י התפיסה העתיקה: "מעישבי המינתה הצומחים/ במעיו, מן האבנים המתגלגלות ברוח/ פליותי, מן החול הזורם בלבנונית/ עיניו ומהאש בתנועת מים, המקפלת/ מוח... " (עמ' 35). במקום אחר עוברת דמות הילד טרנספורמציה על ידי האנשת המעיל: "המעיל זוכר איש אחר, גיל אחר, הביטנה זוכרת, הלולאות, עומק כיסי האחוריים, / זוכרים הנחיריים: כבר היה, כבר היה. / הזמן הזה איננו הימים ההם" (עמ' 50). ומאחר והילד נהפך עם הזמן לנחלת העבר, נשאר מישקע של כאב נוסטלגי מעיק: "בעומק חצר ליד השורשים/ בין קליפות זהב כמו נקודה/ בעיגול רדום אוגר חום אתה יושב/ על שק ספור על עשב לילה// כך כמו הציל חום/ תחת שלושה הצילים, מחליא, מתפשט/ מרקוב את הבא אחריו" (עמ' 47). — הילד מקפל ביישותו מחלה עתידה. שיר יפה, משכנע באמיתות החוויה שמאחורי הציור, ודווקא משום כך נשמע המשפט הפותח אותו הצהרתי ומוחצן: "בעומק הדברים רק כאב".

בדרך כלל משופעים השירים בציריות הלקוחה מתחומי מחיה שונים, למשל הציור הסוריאליסטי הבא: "אני יושב ומביט בו כמו בתפוח הלבן/ הבורע פה בחלון המואר של בית/ גדול זה שהיה ביתי/ והוא פרא בשתיקתו/ קורע כחתול פרו ומדמה לטרוף יונה". עד מהרה נבחין, שהקסם המצודד תלוי על בלימה, שאלירז משכיל לאחות קטבים, ללש דברים גם כשהקשר ביניהם רופף, ופשוט אינו מסתבר אף מבחינת ההגיון הפנימי של השיר. בקריאה נוספת בשירים אנו נחשמים שוב ושוב על ידי צירופים שרירותיים, שנראה כי אחריות הכותב עליהם היא מהם והלאה. די לקרצף, מעט את הקליפה החיצונית של הדברים כדי לראות שאין תוכנם כבדן ושיופים הוא יופי מחושב למרות שהמשורר מנסה לשוות לו ספונטניות: "כשהוא אומר די לעצם הדבר/ נער, ככתם מים על ניר, עולה/ אל תוך הרך הזה שהוא/ תבונה שהוא הרגשת חובה/ שהוא

אהבה עד גבול הכלימה/ ונוגש בו ומעמידו במרחק נכון/ מול עצם הדבר ומניח עליו/ בד קל כמו פרי היים" (עמ' 27). ולא יועילו לנו כאן כלי הביחון שלנו. ומי אנו שנרצה לחשוף סודות מבית המיבשל נוכח מורכבות קפוצת-שפתיים ועיקשת זו המתבצרת בתוך עצמה? משחק הזהירות ספק-אני-ספק-מישהו-אחר הוא שעשוע מוכר ונדוש, פשוט לא מתייב, ויותר משהוא נועד לחשוף הוא נועד לערפל במכוון: "אני לא חדל לחשוב עליך דברים משונים/ ומניח ביני לבינך כלים וקולות, חושש/ שאם אחדל, כמו האשה בשונם, / לא אוכל להיזכר כך עוד, / אני יודע שזה טפל אבל ככה אני/ וחשוב לי שתדע// באין מידה גם מדי לא יאמר לך/ מה ביקשתי לשים פיני/ באמצע הבינך" (עמ' 32). משחקי הלשון "משונים — בשונם", "מידה — מדי" ודומיהם מפרנסים כאן שירים רבים. כך למשל גם ההגד

הספרותי המאולץ הבא בהמשך: "כיום אני יודע — / איננו עשויים מאור אחד/ אבל אם אתה, גם אני מוכן לנסות/ את הנשאר הזה בינינו... " ובשיר אחר: "כמו יונה בסוף מנסה חלום/ אתה בצרה על קרש קש/ מחכה לאלוהים שיבוא כאבק/ מה שבא/ בה... " (עמ' 51). הצלחה של יוצר בתחום אמנותי זה או אחר אינה ערובה להצלחה גם בתחומי כתיבה אחרים. ישראל אלירז הוא סופר וותיק, שכשרונו בכתיבת מחזות ורומנים אינו מוטל בספק. דווקא על רקע זה מצער ההיווכח שהחטיא בשיריו, אם מקוריות וייחוד צריכים להיות נחלת הפרוזה, על אחת כמה וכמה עליהם להיות טבועים בשירה, שהיא מעצם מהותה הצורה המרוכזת וההדוקה ביותר.

יערה בן-דוד

קל-קר עין-כרמל
Kal-kar ein Carmel

Tel : 04 - 942171 :טל

מוצרי פוליסטירן מוקצף
לבניה, חקלאות, קמפינג, אריזות, בידוד

